

७१ पराशरः शाक्त्यः। अग्निः। त्रिष्टुप्।

उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः।

स्वसारः श्यावीमरुषीमजुप्रश्चित्रमुच्छन्तीमुषसं न गावः ॥ १.०७१.०१

उशन्तम्- कामयमानम्। पतिम्- भर्तारम्। उशतीः- कामयमानाः। सनीळाः-
समाननिवासस्थानाः। जनयः- जायाः। नित्यम्- प्रतिदिनम्। न- इव। श्यावीम्- श्यामलाम्।
अरुषीम्- शुभ्राम्। उच्छन्तीम्- तमो वर्जयन्तीम्। उषसम्। गावो न- रश्मय इव। स्वसारः-
सरणशीलाश्चित्तभावनाः। चित्रम्- असाधारणमग्निम्। उप प्र जिन्वन्- प्रकर्षेण प्रीणयन्ति।
अजुषन्- सेवन्ते ॥१॥

वीळु चिह्वा पितरो न उक्थैरद्रि रुजन्नङ्गिरसो रवेण।

चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमुस्त्राः ॥ १.०७१.०२

वीळु- बलवन्तम्। चिह्वा- दृढम्। अद्रिम्- जडोपलक्षितमेघं पर्वतं वा। नः- अस्माकम्। पितरः-
मार्गदर्शकाः। अङ्गिरसः- अङ्गानशीला ऋषयः। उक्थैः- मन्त्रैः। रवेण- मन्त्रशब्देन। रुजन्-
भञ्जन्तः। अस्मे- अस्माकम्। बृहतः- महतः। दिवः- द्युलोकस्य। गातुम्- मार्गम्। चक्रुः।
अहः- दिवं दैवप्रज्ञाम्। स्वः- ज्योतिषम्। केतुम्- ज्ञानमयम्। उस्त्राः- ऋतस्य चित्किराणान्
चित्प्रणालीः। विविदुः- अजानन् ॥२॥

दधन्नृतं धनयन्नस्य धीतिमादिदुर्यो दिधिष्वो३ विभृत्राः।

अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः ॥ १.०७१.०३

ऋतम्- सत्यम् । दधन्- धारयन्त्यः । अस्य- एतस्य उपासकस्य । धीतिम्- धारणाम् । धनयन्- संपद्वतीं कुर्वत्यः । आदि- अनन्तरमेव । अर्यः- स्वामिन्यः । दिधिष्वः- धारणावत्यः । विभृत्राः- विहरन्त्यः । अतृष्यन्तीः- विरागाः । अपसः- शोभनकर्मयुक्ता आपो मूलशक्तिप्रवाहाः । देवान् । जन्म- जातान् मनुष्यान् । प्रयसा- हविषा । वर्धयन्तीः- वर्धयन्त्यः । अच्छा- अग्निमाभिमुख्येन । यन्ति- प्रयान्ति ॥३॥

मथी॒द्यदीं॑ विभृ॒तो मा॒तरि॒श्वा गृ॒हेगृ॒हे श्ये॒तो जे॒न्यो भू॒त।
आदीं॑ रा॒ज्ञे न सही॑यसे स॒चा स॒न्ना दू॒त्यं॑ भृ॒गवा॑णो वि॒वाय॑ ॥ १.०७१.०४

विभृतः- विभज्य स्थितः । मातरिश्वा- वायुः प्राणः । ईम्- इममग्निम् । मथीत्- अमथनात् । गृहेगृहे- प्रतिगृहम् । श्येतः- ज्योतिष्मानग्निः । जेन्यः- वृत्राणां जेता । भूत्- अभवत् । आत्- अनन्तरम् । ईम्- एनमग्निम् । राज्ञे न सहीयसे- सहनशीलाय नृपायेवेन्द्राय । सचा- सखा सन् । दूत्यम्- दौत्यम् । भृगवाणः- ज्वालासहितः । आ विवाय- मर्यादया प्रापयामास । आङ् मर्यादायाम् । वी गत्यादिषु ॥४॥

म॒हे यत्पि॒त्र ईं॑ रसं॑ दि॒वे क॒रवं॑ त्स॒रत्पृ॒श॒न्यश्चि॒कित्वा॑न्।
सृ॒जदस्ता॑ धृष॒ता दि॒द्युम॑स्मै स्वायां॑ दे॒वो दु॒हितरि॑ त्विषिं॑ धा॒त् ॥ १.०७१.०५

यत्- यदा । महे- महते । पित्रे- पितृभूताय । दिवे- द्योतनाय । ईम्- एनम् । रसम्- सोमम् । कः- करोति । तदा । पृशन्यः- तत्स्पर्शकुशलो वृत्रः । चिकित्वान्- त्वत्प्रभावं जानन् । अव त्सरत्- पलायते । अस्मै- एतस्मै वृत्राय । अस्ता- क्षेप्ता सन् । धृषता- धर्षणसामर्थ्येन । दिद्युम्- वज्रम् । सृजत्- विसृजति । देवः- द्योतकः । स्वायाम्- स्वकीयाम् । त्विषिम्- दीप्तिम् । दुहितरि- स्वपुत्र्यामुषसि । धात्- स्थापयति ॥५॥

स्व आ यस्तुभ्यं दम् आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून्।
वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विबर्हा यासद्राया सरथं यं जुनासि ॥ १.०७१.०६

यः। तुभ्यम्- भवते। स्वे दमे- स्वगृहे। आ- मर्यादया। आ- समन्तात्। विभाति- दीपयति।
अनु द्यून्- प्रतिदिनम्। उशतः- कामयमानाय तुभ्यम्। नमः- नमस्कारम्। दाशत्- ददाति।
अस्य- तादृशस्य उपासकस्य। वयः- संपदम्। वर्धः- वर्धय। द्विबर्हाः- अभ्युदयनिःश्रेयसात्मक।
अग्ने। सरथम्- लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकरथसहितम्। यम्- यमुपासकं वा। जुनासि- प्रेरयसि। सः।
राया- दानयोग्यधनेन। यासत्- सङ्गच्छति ॥६॥

अग्निं विश्वा अभि पृक्षाः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यहीः।
न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान् ॥ १.०७१.०७

यहीः- महत्यः। सप्त स्रवतः- सप्त सरणशीला नद्यः। समुद्रं न- समुद्रमिव। विश्वाः पृक्षाः-
सर्वार्ण्यन्नानि। अग्निम्। अभि सचन्ते- आभिमुख्येन प्राप्नुवन्ति। नः- अस्माकम्। जामिभिः-
बन्धुभिः। वयः- प्रमत्याख्यधनम्। न वि चिकिते- न विशेषेण ज्ञायते। देवेषु- द्योतनशक्तिषु।
प्रमतिम्- या प्रकर्षमतिरस्ति ताम्। चिकित्वान्- अवगच्छन्। विदाः- अस्मद्वन्धुभ्यो ज्ञापय। अयं
मन्त्रो बन्धुभ्यः प्रमतिख्यापनाय प्रार्थनात्मको भवति ॥७॥

आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् छुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके।
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥ १.०७१.०८

इषे- इच्छायै। यत्तेजः। नृपतिम्- नृपालकम्। आ- समन्तात्। आनट्- व्याप्नोति। रेतः- तत्तेजः।
शुचि- शुद्धम्। द्यौः- दीप्तम्। अभीके- अभिप्राप्ते गर्भस्थाने। निषिक्तम्- नितरां सिक्तम्। अग्निः।

शर्ध- बलिनम् । अनवद्यम्- अदोषम् । युवानम्- अजरम् । स्वाध्यम्- शोभनध्यानवन्तम् । पुत्रम् ।
जनयत्- जनयति । सूदयच्च- प्रेरयति च । षूद क्षरणे ॥८॥

मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सूरौ वस्व ईशे ।
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा ॥ १.०७१.०९

मनो न- मनोवेगेन । सूरः- ज्योतिष्मान्सूर्यः । एकः- अद्वितीयः । सद्यः- आशु । वस्वः-
सम्पदाम् । सत्रा- युगपदेव । ईशे- ईशानाय । अध्वनः- दिव्यान् मार्गान् । एति- गच्छति । राजाना-
राजानौ । मित्रावरुणा- मित्रावरुणौ । सुपाणी- शोभनबाहू । गोषु- चिद्रश्मिषु । प्रियम्- प्रेममयम् ।
अमृतम्- अमृतरसं सोमम् । रक्षमाणा- रक्षन्तौ भवतः ॥९॥

मा नौ अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन् ।
नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि ॥ १.०७१.१०

अग्ने- सर्वभूतहितकृतो । नः- अस्माकम् । पित्र्याणि सख्या- वात्सल्यभावम् । मा प्र मर्षिष्ठाः- मा
प्रकर्षेण नाशय । कविः सन्- क्रान्तदर्शी सन् । अभि- आभिमुख्येन । विदुः- विद्वान् । नभः-
सूक्ष्ममाकाशम् । रूपं न- यथा स्थूलरूपाणि आच्छादयति तथा । जरिमा- जीर्णकरो
शरीरोपाधिगतमरणधर्मः । मिनाति- अविद्यया मां हिनस्ति । तस्याः- तस्य अविद्योदितस्य
मरणधर्मस्यात्मन्यध्यस्तस्य । अभिशस्तेः पुरा- बाधनपूर्वमेव । अधीहि- मां बुध्यस्व
अमरणधर्माख्यविद्यादानायेति भावः ॥१०॥